

ДСТУ 3582-97 ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ УКРАЇНИ
ІНФОРМАЦІЯ ТА ДОКУМЕНТАЦІЯ.
СКОРОЧЕННЯ СЛІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ
У БІБЛІОГРАФІЧНОМУ ОПИСІ.
ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ТА ПРАВИЛА
чинний від 1998-07-01

1. ГАЛУЗЬ ВИКОРИСТАННЯ

Цей стандарт встановлює загальні вимоги та правила скорочень слів в українській мові, особливі випадки скорочень, що найчастіше трапляються у бібліографічному описі, та умови їх застосування.

Вимоги стандарту є обов'язковими для видавців, бібліотек, Книжкової палати України, органів науково-технічної інформації, поліграфічних підприємств та організацій, які складають або використовують бібліографічні описи різних видів документів, незалежно від носіїв інформації.

Він може бути також рекомендований для установ та організацій будь-якої сфери діяльності.

Допускається застосовувати специфічні скорочення, що не передбачені цим стандартом, чи коротші варіанти скорочень слів, чи аббревіатури назв періодичних і продовжуваних видань в аналітичному описі та аббревіатури назв міжнародних організацій у разі наявності у виданні їх розшифрування.

2. НОРМАТИВНІ ПОСИЛАННЯ

У цьому стандарті наведено посилання на такі стандарти:

ГОСТ 7.1-84 Система стандартів по информации, библиотечному и издательскому делу. Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления. ДСТУ 3018-95 Видання. Поліграфічне виконання. Терміни та визначення.

3. ВИЗНАЧЕННЯ

У цьому стандарті подано терміни, які встановлені ДСТУ 3018, та терміни, які використовуються в такому значенні:

Аналітичний бібліографічний опис – бібліографічний опис складової частини документа.

Бібліографічний опис – сукупність бібліографічних відомостей про документ, наведених за встановленими правилами і призначених для його ідентифікації та загальної характеристики.

Заголовок бібліографічного опису – елемент бібліографічного опису, який містить ім'я індивідуального автора чи найменування колективного автора, чи позначення виду документа, чи уніфіковану назву.

Ініціальна аббревіація - спосіб творення слів з початкових букв та звуків.

Область бібліографічного опису – структурна одиниця бібліографічного опису, яка містить один або декілька функціонально або змістовно однорідних елементів бібліографічного опису.

Стягування – скорочування слова вибіркоvim пропусканням приголосних та голосних літер.

Відсікання - скорочування слова відкиданням двох або більше літер в кінці слова.

4. ПРАВИЛА СКОРОЧЕНЬ СЛІВ У БІБЛІОГРАФІЧНО-МУ ОПИСІ

4.1. Скороченню підлягають різні частини мови. Одне й те саме скорочення застосовується для всіх граматичних форм одного й того самого слова, незалежно від року, числа, відмінка й часу.

Список особливих випадків скорочень слів наведено в додатку А.

Допускається використовувати загальноприйняті скорочення, які не наведені в додатку А.

Приклад

До нашої ери - до н. е.

сантиметр - см

науково-дослідний інститут - НДІ

науково-технічна інформація - НТІ

Неприпустиме одне скорочення для двох різних за значенням слів.

4.2. Під час скорочень слів застосовують відсікання, стягування чи поєднання цих прийомів. Під час скорочення повинно залишатися не менше ніж дві літери, незалежно від прийому, який використовується. Під час стягування крапка не ставиться, під час відсікання крапка ставиться.

Приклад

Адміністрація - адмін.

гривня - грн

магнітна фонограма на касеті - мф/кас.

Скорочення слова до однієї початкової літери допускається тільки для загальноприйнятих скорочень та окремих слів, приведених у додатку А.

Приклад

Рік (роки) - р. (рр).

карта - к.

сторінка - с.

4.3. Іменники та інші частини мови, крім прикметників і дієприкметників, скорочують лише за наявності їх у списку особливих випадків скорочень слів (додаток А).

Приклад

Бібліотека - б-ка

видавництво - вид-во

включно - включ.

опублікував - опубл.

Під час скорочення іменників ураховуються відмінкові закінчення однини або множини.

Приклад

Інститут - ін-т

інститути - ін-ти

університет - ун-т

університети - ун-ти

4.4. Прикметники і дієприкметники, що закінчуються на:

- авський - ентальний- ільський
- адський - енький - інський
- ажний - ерський - ірський
- азський - еський - істий!
- айський - ецький - ічий
- альний - євий - Ічний
- альський - ивний - кий
- аний - инський - ний
- анський - ирський - ній
- арський - истий' - ований
- ативний - иський - овий
- атський - ицький - овський
- ацький - ичий - одський
- евий - ичний - ольський
- ейський - іальний - орський
- ельний - івний - ський
- ельський - івський - уальний
- ений - ійний - чий
- енний - ійський - яний
- енський - ільний - янський

скорочують відсіканням цієї частини слова.

4.4.1. Прикметники, що закінчуються на - графічний, - логічний, - номічний, - навчий, скорочують відсіканням частини слова - афічний, - огічний, - омічний, - авчий.

Приклад

Географічний - геогр.

філологічний - філол.

астрономічний - астрон.

краєзнавчий - краєзн.

4.4.2. Прикметники, утворені від власних імен, скорочують відсіканням частини - ський.

Приклад

Франківський- франків.

шевченківський - Шевченків.

4.4.3. Під час скорочення прикметників, утворених від географічних назв і назв народів, як в етнографічному, так і в адміністративному значенні, зберігають найповнішу для розуміння форму скорочення.

Приклад

Грузинський народ – грузин. народ

ніжинський інститут - ніжин. ін-т

бориспільський край - бориспіль. край

Бориспільський район - Бориспіль. р-н

Луганська область - Луган. обл.

Якщо назви району і області збігаються, то вони скорочуються ідентично.

Приклад

Харківська область - Харк. обл.

Харківський район - Харк. р-н

Миколаївська область – Миколаїв. обл.

Миколаївський район – Миколаїв. р-н

4.5. Якщо відсіченій частині слова передуює літера "й" або голосна, то під час скорочення слова зберігають наступну за нею приголосну.

Приклад

Олійний - олійн.

калійний - калійн.

червоний - червон.

4.6. Якщо скороченню підлягає тільки одна літера, то слово не скорочують.

Приклад

Вчений - вчен., але вчена - не скорочують

вищий - вищ., але вища - не скорочують

міський - міськ., але міська - не скорочують

4.7. Якщо відсіченій частині слова передуює апостроф, то під час скорочення слова зберігають наступну за ним голосну і приголосну літери.

Приклад

Торф'яний - торф'ян.

слов'янський - слов'ян.

4.8. Якщо відсіченій частині слова передуює літера "ь", то скорочувати слово слід на приголосну, що стоїть перед нею.

Приклад

Гуцульський – гуцул.

грецький - грец.

сільський - сіл.

4.9. Якщо відсіченій частині слова передуює подвоєна приголосна літера, то під час скорочення слова зберігають одну з приголосних.

Приклад

іменний – імен.

осінній - осін.

щоденний - щоден.

4.10. Якщо слово може скорочуватися відсіканням різної кількості літер, то відсікають максимальну кількість.

Приклад

Фундаментальний - фундам. (а не фундаментал., фундамент.)

експериментальний - експерим. (а не експериментал., експеримент.)

Якщо під час максимального скорочення затемнюється значення слова, то слід вживати певнішу форму скорочення.

Приклад

Комічний - коміч.

континентальний – континент.

графічний - графіч.

4.11. У складних іменниках, що пишуться через дефіс, відсікають кожну складову частину або одну з них, якщо ці іменники наведені у списку особливих випадків скорочень слів (додаток А).

Приклад

Словник-довідник - слов.-довід.

школа-інтернат - шк.-інтернат

книжка-картинка - кн.-картинка

4.12. У словосполученні скорочують кожне слово.

Приклад

Допоміжна картка - допом. карт.

роздільна пагінація - розд. паг.

В окремих усталених словосполученнях, наведених у додатку А, слова скорочують тільки в складі даного словосполучення.

Приклад

Титульний аркуш - тит. арк.

вихідні дані - вих. дан.

без року - б. р.

4.13. У географічних назвах, що пишуться через дефіс, відсікають другу складову частину, якщо вона має закінчення - ський.

Приклад

Місто Кам'янець-Подільський - м. Кам'янець-Поділ.

місто Корсунь-Шевченківський - м. Корсунь-Шевченків.

Примітка. Географічні назви, що є складними іменниками та пишуться через дефіс, не підлягають скороченню, наприклад: Івано-Франківськ, Михайло-Олександрівка.

4.14. У складних прикметниках, що пишуться через дефіс, відсікають кожну складову частину або одну з них відповідно до загальних правил скорочення.

Приклад

Фізико-математичний - фіз.-мат.

хіміко-технологічний – хім.-технол.

греко-католицький - греко-католиц.

4.14.1. У складних прикметниках, що пишуться разом, відсікають другу частину слова відповідно до загальних правил.

Приклад

Агролісомеліоративний - агролісомеліор.

лісогосподарський - лісогосп.

кримськотатарський - кримськотатар.

4.14.2. Однокорінні прикметники і дієприкметники, що відрізняються лише префіксами, скорочують однаково.

Приклад

Карпатський - карпат.

закарпатський - закарпат.

прикарпатський - прикарпат.

4.14.3. У складних словах, які пишуться разом, скорочують або першу, або останню частину слова чи залишають перші літери слів, які утворюють складне слово.

Приклад

Мікрофіша - мфіша

діафільм - дф

відеофонограма - відеофоногр.

4.14.4. Відсікати слово до однієї початкової літери звичайно не прийнято, крім слів, що наведені у списку особливих випадків скорочень слів (додаток А).

Приклад

Науково-дослідний - н.-д.

вік - в.

Київ - К.

Ініціальна аббревіація записується початковими літерами без крапок.

Приклад

Мале підприємство - МП

творче об'єднання - ТО

Велика Вітчизняна війна - ВВВ

Дозволяється використовувати деякі усталені скорочення, форма яких відображає сформовану практику їх застосування.

Приклад

Місто - м.

сільськогосподарський - с.-г.

4.14.5. Якщо слово є єдиним членом речення (у відомостях, що відносяться до назви), його не відсікають.

Приклад

Українська мова: Підручник - а не Українська мова: Підруч.

Лікарські рослини: Словник-довідник - а не Лікарські рослини: Слов.-довід.; але Українська мова: Підручник для 1-го класу - Українська мова: Підруч. для 1-го кл.

Лікарські рослини: Словник-довідник лікаря - Лікарські рослини: Слов.-довід. лікаря.

5.ПРАВИЛА ВЖИВАННЯ СКОРОЧЕНЬ СЛІВ У БІБЛІОГРАФІЧНОМУ ОПИСІ

5.1. Скорочення слів застосовують у всіх областях бібліографічного опису, крім основної та паралельної назв, з урахуванням наведених правил.

5.2. Скорочення слів не допускається, якщо можливе різне розуміння тексту бібліографічного опису.

5.3. Слова, що визначають форму участі осіб у підготовці видання, не скорочують, якщо можливе різне розуміння тексту бібліографічного опису.

Приклад

Білий цвіт на калині: Пісенник (Упорядник Г. О. Ніколаєва, а не ... Упоряд. Г. О. Ніколаєва (бо можливо, це упорядкування Г. О. Ніколаєва).

5.4. У заголовку бібліографічного опису (колективний автор) вживають лише ті скорочення слів, які наведені у списку особливих випадків скорочень слів (додаток А) з приміткою: "Скорочуються також у заголовку опису".

Приклад

Науково-дослідний інститут педагогіки - НДІ педагогіки

Професійна спілка машинобудівників та приладобудівників України –

Профспілка машинобудівників та приладобудівників України.

У заголовку бібліографічного опису вживають також скорочення слів, наведені у списку особливих випадків скорочень слів (додаток А) з приміткою: "Скорочується також у заголовку опису, якщо не є першим словом заголовка".

Приклад

Державний архів Харківської області - Державний архів Харківської обл.

Івано-Франківська кондитерська фабрика - Івано-Франківська кондитерська ф-ка.

Назву країни (республіки, області), яка подається перед найменуванням колективу у заголовку бібліографічного опису, не скорочують.

Приклад

Україна. Міністерство юстиції - Україна. М-во юстиції.

Запорізька область. Державна автомобільна інспекція - Запорізька обл. Держ. автомобільна інспекція.

5.5. В аналітичному бібліографічному описі застосовують скорочення назв періодичних і продовжуваних видань, які подаються в області (зоні) відомостей про видання.

5.6. Правила вживання скорочень слів та словосполучень у кожному елементі бібліографічного опису встановлені згідно з ГОСТ 7.1 та чинним зведенням правил складання бібліографічного опису.

5.7. Не допускається скорочення слів в основному та паралельному заголовках. Скорочення слів у заголовку, яке наводять у відомостях про документ, у якому вміщена складова частина, виконується відповідно до правил складання аналітичного бібліографічного опису.